

NOȚIUNEA DE SĂRĂCIE ÎN BIBLIE ȘI ÎN LUMEA DE ASTĂZI

Vladimir PETERCĂ

Institutul Teologic Romano-Catolic, București

Ceea ce îi desparte pe oamenii zilelor noastre nu este atât diversitatea partidelor politice, ci problematica socială. Își va impune până la urmă punctul de vedere egoismul burghez sau spiritul de sacrificiu, adică societatea ca sursă imensă de exploatare în beneficiul celor săraci și neputincioși? Sunt oameni care posedă prea mult și doresc să aibă și mai mult. Există, însă, mult prea mulți oameni, mult prea mulți, care nu au minimul necesar pentru viață, care nu au nimic (Un misionar al carității, Frederic Ozanam).

1. Sărăcia în paginile Bibliei

Sfânta Scriptură este întotdeauna de partea celor săraci și nevoiași, ei sunt privilegiații prin excelență a lui Dumnezeu. Așa a fost ieri, așa este și astăzi, de fapt, atât Vechiul, cât și Noul Testament acordă o atenție cu totul deosebită acestei categorii de oameni, iar cel de al doilea Testament îi numește nici mai mult, nici mai puțin, *fericiți*, „pentru că a lor este împărăția cerurilor” (Mt 5,3). Sărăcia nu este niciodată prezentată ca un ideal de urmat, dimpotrivă, ea este un rău pe care noi îl datorăm, în primul rând, păcatului (cf. *Prov* 6,9-11; 10,4; 21,17 etc.). Idealul fiecărui evreu este prezentat în *Cartea Proverbelor* în rugăciunea lui Agur: „Sărăcie sau bogăție nu-mi da, ci dă-mi să mănânc atâta pâine de cât am nevoie, ca nu cumva, după ce mă voi sătura, să mă lepăd de tine și să spun: «Cine este ca Domnul?» Ca nu cumva, după ce voi săraci, să mă apuc de furat și să iau în deșert numele Dumnezeului meu!” (*Prov* 30,8-9).

Dacă apelăm la Noul Testament, șirul exemplelor e și mai evident. Înainte de toate, exclamăm și noi împreună cu apostolul Paul; „Vai mie dacă nu vestesc evanghelia!” la care aș adăuga: dacă nu vestesc *săracilor* evanghelia, pentru că „a lor este împărăția cerurilor!” atunci, într-adevăr, merit exclamația *vai mie!* Trebuie să citim acest verset fundamental din Predica de pe Munte în lumina dimensiunii spirituale pe care tradiția religioasă a Vechiului Testament o acorda cuvântului sărac¹. Nu există un consens unanim asupra

¹ Din punct de vedere etimologic, termenul sărac este exprimat în ebraică cu *'ebyôn* sau *'anaw*, în timp ce în greacă este redat prin *πτωχός*, care a fost preluat, la rândul său, în limba latină cu termenul de *pauper*.

sensului acestui cuvânt în paginile Vechiului Testament. Limba greacă folosește expresia οἱ πτωχοί pentru corespondentul ebraic folosit în *Is* 29,19; 61,1; *Ps* 69,33; *Prov* 14,21 etc. De fapt, acest termen se referă la un concept fluid în care e perceput cuvântul sărăcie, concept ce a fost înțeles, de cele mai multe ori, în sens religios. Sărăcia, care la început se răsfrângea asupra domeniului social, devine încetul cu încetul un concept fundamental referitor la atitudinea sufletească. Cel sărac devine astfel *alesul* lui Dumnezeu, receptiv la harul și binecuvântarea sa și dispus să îndeplinească întru totul voința sa². Nu e un lucru de nimic să vestim evanghelia tocmai celor de jos ai societății, pentru că Dumnezeu i-a ales să fie pentru totdeauna *partea sa de moștenire* (cf. *Ps* 16,5).

Cu alte cuvinte, cei săraci sunt aleși, privilegiații și parteneri ai lui Dumnezeu prin excelență. Săracii sunt obiectul iubirii speciale din partea lui Dumnezeu-Tatăl, săracii sunt cei ce sunt invitați și stau cu Domnul la masă, un semn de dragoste nemărginită. De aceea, îndurarea sa față de săraci este o adevărată datorie a dragostei frățești (cf. *Fap* 2,45; *Rom* 15,26; *2Cor* 8,13-15; 9,12; 11,9; *Iac* 2,15-19), iar ajutorul pe care noi îl dăm lor în momentele de restriște va fi întru totul răsplătit de Domnul: „Când dai un ospăț, invită săraci, schilozi, șchiopi, orbi, și vei fi fericit, căci ei nu pot să-ți înapoieze” (*Lc* 7,14).

1.1. Săracii în Vechiul Testament

O dată cu stabilirea evreilor în Pământul Făgăduinței, s-au constituit primele proprietăți constând din acapararea de pământuri și bunuri de tot felul; atunci au apărut și primii săraci în popor. Legislația mozaică conținea nenumărate prevederi în favoarea lor, dintre care le-aș menționa doar pe cele mai importante:

a) spicele de grâu sau strugurii lăsați în urmă pe câmp, pentru a fi culeși de cei săraci (*Lev* 19,9-10; 23,22);

b) salariul muncitorului trebuia plătit înainte de căderea serii (*Lev* 19,13);

c) anii sabatici sau cei jubiliari au fost foarte importanți, mai ales pentru sclavii care își pierduseră libertatea. Aceștia puteau să-și recapete, cu acest prilej, din nou drepturile și libertatea de odinioară (*Lev* 25,1-55).

Asemenea legi nu au fost în Israel întotdeauna respectate, căci era o datorie sfântă pentru fiecare evreu de a veni în ajutorul celor săraci (cf. *Neh* 5,1-15). Dumnezeu îl recompensează pe cel care face pomană celor nevoiași (cf. *Prov* 3,27-28; *Sir* 4,1-10). *Cartea Deuteronomului*, dimpotrivă, acceptă nevoile celor săraci, mai ales ale văduvelor și orfanilor, dar și a străinilor și a celor nevoiași. Am putea spune că *Deuteronomul* înșiră toate nedreptățile sociale, deși poporul israelit nu cunoștea încă pe vremurile acelea ce însemnau de

² Cf. A. GELIN, *Les pauvres de Jahve*, Paris 1935, 28-29.

fapt, inegalitățile sociale. Încetul cu încetul, poporul nu a respectat legile pe care Domnul le-a făcut cunoscute de-a lungul timpului. Îndeosebi pe vremea lui David și a lui Solomon, când au apărut în Israel primele structuri urbane, s-a fărâmițat raportul, și așa fragil, existent până atunci între cei bogați și săraci. Profetismul israelit, la rândul său, i-a condamnat neîncetat pe cei care îi asupreau pe cei săraci și lipsiți de orice apărare, pe văduve, pe vârstnici, pe copii. Printre aceștia s-au remarcat, mai ales, profeții scriitori, cum ar fi: Isaia, Ieremia, Ezechiel, Amos, Miheea etc. Revendicările celor obidiți sunt prezentate nu o dată ca fiind adevărate proteste sociale. Iată câteva exemple luate din scrierile profeților care îi apară cu consecvență pe cei săraci și pe cei loviți de soartă; apărându-i pe ei, apără interesele lui Dumnezeu aici, pe pământ (cf. *Am* 8,4-6; *Mih* 3,2-7; *Is* 3,13-15). Profetul Miheea, mai mult decât ceilalți, se ridică în apărarea celor săraci, pentru că din săraci devin și mai săraci. Glasul lui Miheea rezumă, de fapt, învățătura profeților în ceea ce privește lăcomia celor bogați: „Ei poftesc țarini și le răpesc, ei poftesc case și pun mâna pe ele; ei calcă cu silnicie drepturile stăpânului și ale casei lui, ale stăpânului și ale moștenitorului lui!” (*Mih* 2,2).

1.2. Săracii în viziunea Noului Testament

Noul Testament face o diferență între sărăcia materială și cea spirituală, așa spune că, la sărăcia materială, Noul Testament adaugă acum un alt atribut și mai cumplit, acela de sărăcie spirituală, cum ar fi abandonarea, smerenia, umilința etc. De altfel, o astfel de sărăcie o are Isus în vedere în Predica de pe Munte. Această *Magna charta* a celor ce vor să-l urmeze pe Isus din Nazaret, în varianta lui Matei, debutează cu cuvinte pline de mângâiere la adresa celor săraci și neputincioși: „Fericiți cei săraci cu duhul³, căci a lor este împărăția cerurilor” (*Mt* 5,3). În aceiași termeni absolut surprinzători, și evanghelistul Luca își începe fericiirile în varianta sa: „Fericiți voi, cei săraci, căci a voastră este împărăția lui Dumnezeu” (*Lc* 6,20).

³ Fericierea celor săraci, la Luca, se referă la necesități pământești, în timp ce, la Matei, prin adăugirea textuală „cu duhul”, se referă la toți aceia care sunt săraci în fața lui Dumnezeu, dar care și-au pus toată speranța lor în Domnul. *Ps* 34,37 și 69,33-37 au fost compuși în funcție de această sărăcie, având în spatele lor toată experiența vetero-testamentară. Pe vremea lui Isus Cristos, sărăcia a atins cote nemaîntâlnite în societatea iudaică (cf. *Magnificat*, *Lc* 1,46-55), de aceea, Isus vestește celor săraci vestea cea bună (cf. *Lc* 4,18 construit pe *Is* 61,1; *Mt* 11,5; *Lc* 7,22). Isus nu-și limitează chemarea sa numai la mântuirea restului sfânt al lui Israel, ci la toți aceia care sunt conștienți de sărăcia lor materială sau spirituală și s-au abandonat cu totul milei și milostivirii divine. Interesant că și membrii comunității de la Qumran se considerau ca fiind *cei săraci* sau *cei umiliți*; alteori, se adăuga textul în discuție *cu duhul* (cf. *1QM* 14,7; *1QH* 14,3), sau alteori *cu harul* (cf. *1QH* 5,22). Membrii comunității de la Qumran aveau conștiința că ei alcătuiesc prin excelență *o comunitate a celor săraci* (cf. *4QpPs* 37). Cf. R. SCHNACKENBURG, *Matthäusevangelium* 1,1-16,20, Die Neue Echter Bibel, Würzburg 1985, 46-47.

Este greu de spus ce anume intenționa să exprime Matei prin expresia „săraci cu duhul”. Foarte probabil, el avea în vedere atitudinea sufletească descrisă de noi mai sus și raportată la o stare de sărăcie reală și o abandonare totală, care aducea cu sine în mod implicit o dependență filială față de Tatăl ceresc⁴. *Săraci cu duhul* este însăși dispoziția fundamentală cerută acelor care voiau să intre în împărăția cerurilor, și tocmai de aceea, împărăția aparține înainte de toate *celor săraci cu duhul* atât acum, cât și la consumarea ei finală. Termenul sărac este sinonim cu cel de servitor sau slujitor, bineînțeles, ca titlu onorific. Mai târziu, și cei *drepti* sau *sfinți* erau asimilați celor săraci. Acest proces de asimilare s-a accentuat o dată cu apropierea erei mesianice propriu-zise, așa încât Maria a anticipat mesajul inițial al Fiului ei în rugăciunea *Magnificat*, spunând: „I-a răsturnat pe cei puternici de pe tronuri și i-a înălțat pe cei umili” (*Lc* 1,52).

Seria fericirilor este completată prin blestemarea celor bogați în viziunea *Discursului de pe câmpie* din *Evangelia lui Luca* (6,24-25)⁵. Mai mult decât profeții vechii alianțe, Noul Testament ne arată că Mântuitorul a voit să trăiască în sărăcie liber acceptată: „Cunoașteți doar bunătatea Domnului nostru Isus Cristos, care, din bogat ce era, s-a făcut sărac pentru voi, ca voi să vă îmbogățiți din sărăcia lui” (*2Cor* 8,9).

Fără îndoială, acesta este motivul pentru care apostolul Iacob le cere primilor creștini să le vină în ajutor celor săraci (*Iac* 2,5-9). La fel, bătrânul Simeon și proorocița Ana, care așteptau cu multă nerăbdare mângâierea lui Dumnezeu, erau săraci în adevăratul sens al cuvântului, adică săracii la care fac aluzie diferitele scrieri mesianice (*Lc* 2,25). De fapt, în mijlocul acestor săraci și obidiți, speranțele mesianice nu au fost niciodată înăbușite, ele, dimpotrivă, se prelungesc până la nivelul Noului Testament, și au fost primii care l-au primit cu bucurie pe Isus Cristos (cf. *Lc* 1,51-53; 2,8-14; 25-38). În egală măsură, Isus nu uită nici o clipă de necesitățile materiale ale celor săraci (cf. *In* 13,29). Membrii comunității de la Ierusalim și-au vândut bunurile și au pus banii obținuți la picioarele apostolilor, ca aceștia să-i împartă săracilor și nevoiașilor. În acest mod, prima comunitate s-a îngrijit

⁴ Vezi pericopa mai generală din *Mt* 6,25-34.

⁵ *A fi fericit* nu trebuie considerat ca o calitate, ci ca un paradox. *Fericit* nu este acela care este văzut ca atare în perspectivă umană, ci *fericit* poate fi numai acela care este considerat astfel de Dumnezeu, adică cei *săraci*, *cei flămânzi* sau *cei întristați*. Fericirea este un mod de exprimare sapiențial cunoscut atât în literatura profană, cât și în literatura vetero-testamentară. Pentru vechii greci, μακάριος însemna *liber de griji și de dureri*, și, ca atare, era un atribut specific zeilor. Pentru evrei, dimpotrivă, cuvântul respectiv se referea la o fericire de ordin material, de cele mai multe ori, la răsplata datorată celor care observau Tora. Pentru noi, creștinii, cuvântul μακάριος se referă la o fericire eminamente spirituală, care își trage originea din însăși participarea la împărăția lui Dumnezeu. Cf. μακάριος, în *Grande Lessico del Nuovo Testamento*, VI, 971-999.

mult și continuu de cei săraci (cf. *Fap* 2,44.45; 4,34)⁶. Apostolul Paul, la rândul său, s-a străduit pe orice cale să vină în ajutorul comunității de la Ierusalim, prin contribuția din partea comunităților provenite din păgânism⁷. Sărăcia efectivă nu a fost niciodată privilegiul unei anumite clase, dimpotrivă, toți creștini sunt chemați să o practice, căci ea trebuia să fie în acord cu viața spirituală, profundă și intimă, și condiția materială propriu-zisă a celui care crede în Cristos. Iată câteva exemple luate din multele parabole ale Noului Testament. Ele abordează într-o formă sau alta veșnica problemă a sărăciei, ceea ce ne dovedește faptul că Isus i-a avut pe săraci mereu la inima sa:

Zădărnicia avuției (Lc 12,13-21);

Bogatul nemilos și Lazăr cel sărac (Lc 16,19-31);

Economul necinstit (Lc 16,1-8);

Tânărul bogat (Mt 19,16-26) și multe altele.

1.3. Un exemplu trist: parabola bogatului nesăbuit (Lc 12,16-21)

Avem aici de-a face, într-un context de acțiune mult mai larg, cu învățătura lui Isus Cristos despre atitudinea pe care omul noii alianțe trebuie să o adopte față de bunurile și bogățiile acestei lumi. Pericopa respectivă se împarte în patru părți bine definite între ele, și care abordează aceeași temă, însă sub diferite unghiuri:

- a) avertisment general vizavi de o cerere cu caracter particular (v. 13-15);
- b) parabola propriu-zisă a *bogatului nesăbuit* (v. 16-21);
- c) aviz adresat discipolilor lui Isus contra grijii excesive după hrană și îmbrăcăminte (v. 22-32);

d) partea finală se referă la îndemnul creștin de a face pomană (v. 33-34).

Din cele de mai sus, se vede clar că Isus abordează tema *bogăției* și, implicit, a *sărăciei* într-un context general și bine echilibrat. Din capul locului trebuie spus, Isus nu umblă aici cu jumătăți de măsură, El cere celui ce crede o hotărâre clară, definitivă și lipsită de orice fel de ambiguitate. Parabola respectivă abordează o tematică de maximă importanță pentru societatea iudaică a timpului său, dar care este valabilă și pentru vremurile care vor urma, *zădărnicia avuției*. Acest lucru reiese într-un mod deosebit în evidență din înseși cuvintele lui Isus adresate ucenicilor săi: „Fiți atenți și păziți-vă de orice lăcomie; deoarece chiar și atunci când cineva este bogat, viața lui nu constă în ceea ce are” (*Lc* 12,15)⁸.

⁶ Și cazul lui Anania și al Safirei, care a încercat să dosească o parte din banii obținuți (cf. *Fap* 5,1-11).

⁷ În special în textul din *2Cor* 8,1-5, Paul expune aici sfatul său, pe care mereu l-a avut la inima sa generoasă.

⁸ Versetul 15 se înrudește din punct de vedere al conținutului cu versetul 34: „Unde este comoara voastră, acolo este și inima voastră!”

Lăcomia și dezmățul, despre care Isus ne vorbește aici, conform iudaismului biblic, țin de greșelile principale ale păgânilor⁹. Respectiva concluzie explică pentru ce Isus refuză categoric să se ocupe de probleme pecuniare. Se știe că banii pentru cel ce crede nu constituie un scop în sine.

Noutatea acestei parabole constă în faptul că ea aduce în prim-plan imaginea unui evreu oarecare, și nu a ucenicului lui Isus. Respingerea hotărâtă pe care Isus o aduce conceptului de bogăție are la bază un principiu foarte simplu, și anume, ucenicul nu poate și nici nu trebuie să amestece predicarea evangheliei cu aceea a dreptului profan. De asemenea, trebuie spus că cel ce prestează asemenea servicii are dreptul la recompensă. Mai mult, Isus este solicitat să ia atitudine fermă în privința unei probleme temporale. Spre surprinderea tuturor, Isus refuză să o facă¹⁰. El invocă în ajutorul afirmației sale o parabolă care, în această formă, se găsește numai la evanghelistul Luca¹¹:

Un om bogat avea un ogor care a dat o recoltă îmbelșugată și se gândea în sine: „Ce mă fac pentru că nu am unde să-mi adun recolta?” Apoi și-a zis: „Voi face astfel: voi dărâma hambarele și îmi voi construi altele mai mari; voi aduna acolo tot grâul și toate bunurile mele și voi spune sufletului meu: Suflete, ai adunat bunuri suficiente pentru mulți ani. Odihnește-te, mănâncă, bea și desfătează-te!” Însă Dumnezeu i-a zis: „Nebunule, chiar în noaptea aceasta ți se va cere sufletul; iar cele pe care le-ai pregătit ale cui vor fi?” Așa se întâmplă cu acela care adună comori pentru sine, dar nu este bogat înaintea lui Dumnezeu (Lc 12,16-21).

Fără îndoială, avem de-a face aici cu una dintre cele mai emoționante parabole, care abordează o temă mereu actuală: *a fi sau a nu fi bogat înaintea lui Dumnezeu*. Este o temă în care poate cădea victimă facilă fiecare. Așa cum am subliniat deja, Isus își construiește parabola în jurul unui singur personaj, „un om bogat”¹². Am putea să ni-l închipuim pe acest bogat ca fiind unul dintre mulții posesori de pământuri ale acelor vremuri. Faptul că el angajează un monolog, și nu un dialog, așa cum ne-am fi așteptat, în care avea spațiu să intervină și alți interlocutori ai săi, ne dă mult de gândit. Monologul prin care se adresează sieși este că personajul vrea să-și asigure viața prin cantitatea

⁹ Isus are în vedere aici, în mod deosebit, desfrâul și idolatria. El își motivează poziția sa cu motivația că este periculos să se aștepte totul în viața prezentă: „Ce-i folosește oare omului să câștige lumea întreagă, iar pe sine să se piardă, ori să se păgubească?” (cf. Lc 9,25).

¹⁰ În felul acesta, Isus se deosebește fundamental de Moise, care este numit *șef și judecător* al poporului (cf. Ex 2,14).

¹¹ Evanghelistul Luca este cunoscut pentru faptul că a cules unele dintre cele mai frumoase parabole, așa cum a făcut-o și cu alte ocazii, ca, de pildă, parabola *samariteanului milostiv* (10,29-37) sau a *fiului risipitor* (15,11-32). Această parabolă are un fond puternic vetero-testamentar inspirat din Num 27,8-11 și din Deut 21,17.

¹² La evanghelistul Luca, se întâmplă deseori ca personajele care intră în scenă să exprime punctul lor de vedere prin intermediul unor monoloage (ex: 15,17-19; 16,3; 18,4; 20,13), procedeu ce se întâlnește și la Matei în 21,38 și 24,48.

de bunuri pe care pe neașteptate le posedă¹³: „Ce mă fac pentru că nu am unde să-mi adun recolta?”

Surprinde, de asemenea, stilul direct și autoritar prin care personajul se adresează sieși. El stabilește un adevărat monolog cu sine însuși: „Suflete, ai adunat bunuri suficiente pentru mulți ani!” Cuvântul suflet se referă în acest context, ca, de altfel, și alte cazuri din Vechiul Testament, la ființa vie, integrală a omului sau la persoana sa directă¹⁴. În replică, cuvintele lui Dumnezeu exprimau indirect, doar ca o formulă literală, de stil, cât de nebunesc este un asemenea comportament în ochii lui Dumnezeu, cel veșnic și bun. Mai mult, el este un sentiment aducător de moarte și, în plus, anunță sfârșitul inexorabil al omului ca proprietar al bunurilor ce i-au fost încredințate doar temporar de către Creatorul a toate¹⁵. Avem de-a face, în acest caz, cu o formă de exprimare impersonală, și care se referă evident la Dumnezeu¹⁶. Sensul acestor cuvinte se deduce de la sine: *Dumnezeu îl cheamă pe bogatul nesăbuit prin moarte din această lume la judecata sa*.

În sfârșit, versetul 21 conchide parabola propriu-zisă, îndemnând cititorul încă o dată să mediteze asupra sensului creștin al bogăției¹⁷. Sensul este că nu trebuie în nici un caz să adunăm în mod egoist bogății, ci să fim bogați numai la Domnul. În felul acesta, evanghelistul Luca și-a ordonat materialul provenind din *Vorlage*, dându-i un sens absolut nou, și care era destinat pentru instruirea discipolilor lui Isus. Cuvintele Mântuitorului sunt un avertisment adresat către toți oameni, dar, în special, către toți creștini, despre cât de periculoase sunt bogățiile acestei lumi.

2. Contexte biblice

Tema sărăciei e atât de vastă, ea prezentând nenumărate fațete, și-n același timp, are nenumărate ramificații, prezentând cele mai variate implicații, încât bogăția nu putea trece neobservată de Biblie, ci, dimpotrivă, Biblia ia mereu atitudine în favoarea celor săraci și neapărați, a văduvelor și a orfanilor.

¹³ Este semnificativă, în acest context, convingerea pe care o are Qoheletul în legătură cu bunurile acestei vieți: „Atunci am preamărit veselia, fiindcă nu e nimic mai bun pentru om sub soare, fără să mănânce, să bea și să petreacă!” (*Qoh* 8,15).

¹⁴ În acest caz se poate traduce cu cuvântul *viață*, așa cum este cazul și în alte locuri din *Evanghelia lui Luca* (cf. *Lc* 6,9; 9,24; 12,22.23; 14,26; 17,33; 21,19).

¹⁵ Pe această linie este compus *Ps* 39,7 care vorbește, desigur, în perspectiva Vechiului Testament: „Ca o umbră trece viața omului, zădarnic este tot zbuciumul său, adună și nu știe cine va culege strânsura lui!”

¹⁶ Cf. *Lc* 6,38 și 16,9.

¹⁷ Versetul în cauză lipsește din câteva manuscrise importante, altele îl adaugă, pur și simplu: „spunând acestea, este scris: cel ce are urechi de auzit, să audă”, ca în 8,8 sau în 14,35. El poate fi interpretat și ca un apel la atenție mărită, așa cum este cazul în *Mc* 4,9.

Această tematică este deseori tratată de Biblie, pentru că ea definește în-săși viața aceluia care crede și trăiește prin Cristos. De fapt, în rândurile care urmează, vom arăta că tema *săracului* sau a cea a *sărăciei* biblice este parte integrantă din însăși cuvântul lui Dumnezeu.

2.1. Săracii în Israel

În ciuda tuturor măsurilor legislative restrictive pe care Biblia le ia cu regularitate, au existat în toate generațiile săraci în Israel. Unii au devenit săraci din cauze naturale, cum ar fi orfanii, văduvele sau bolnavii. Alții, dimpotrivă, au devenit săraci din cauza propriilor greșeli, așa este cazul celor trândavi sau neîndemânatici. Foarte adesea, autorii biblici le reproșează celor bogați și puternici ai zilei oprimarea și exploatarea celor săraci. Apărarea pe care profetul Natan o face în *Cartea a doua a lui Samuel* nu reprezintă o situație imaginară, ci este istoria tristă și reală a nedreptăților celui bogat asupra celui sărac, pentru motivul că el are putere (cf. *2Sam* 12,1-14). Este o situație comparabilă cu cea din parabola lui Isus în care se vorbește despre *bogatul fără milă și Lazăr cel sărac* (cf. *Lc* 16,19-21). De fapt, parabola neo-testamentară nu este altceva decât o reactualizare a parabolei vetero-testamentare prin care este muștră marele rege David pentru nedreptățile comise față de Urie Hetitul.

Un alt caz – de data aceasta, profetul Amos face o declarație directă și în termeni foarte realiști – îi are ca protagoniști pe cei bogați, care și-au făcut averi în mod nedrept: „Ei îl vând pe cel nevinovat pe bani, iar pe cel sărac, pe o pereche de încălțăminte. Ei doresc să vadă țărâna pământului pe capul celor sărmani și calcă în picioare dreptul celor nenorociți” (*Am* 2,6-7).

În altă parte, profetul Amos se arată la fel de indignat față de cei bogați, care inventează fel de fel de motive față de cei săraci, care, așa cum se știe, sunt întotdeauna o pradă ușoară pentru cei ce îi exploatează, folosind, în cazul nostru, cântare false sau micșorând măsurile acceptate în mod tradițional: „Să micșorăm efa, să mărim siclul și să punem în loc cântare false” (*Am* 8,5-6)¹⁸.

Oprimarea celor săraci este un subiect continuu înfierat de Biblie, prin urmare, îl găsim menționat în aproape toate cărțile biblice vetero-testamentare (cf. *Iob* 20,19-23; 24,4.9.14; *Psa* 10,19; 37,14; *Prov* 30,14; *Întz* 2,10; *Is* 3,14; 10,2; 32,7; *Ier* 5,28; *Ez* 22,29; *Hab* 3,14 etc.). De fapt, tema săracilor și a celor fără de apărare ocupă un loc privilegiat în tot Vechiul Testament.

Ea este prezentă și în Noul Testament, la fiecare pagină a sa. Apostolul Iacob îi înfierează cu multă vehemență pe iudeii contemporani lui de modul

¹⁸ Cf. *Lev* 19,35-36; *Dt* 25,13-16; *Os* 12,8; *Mih* 6,11.

lor părtinitor față de cei săraci. De fapt, Iacob pune în practică învățătura fără compromis a lui Isus Cristos privindu-i pe cei săraci și oprimați: „Oare nu i-a ales Dumnezeu pe cei săraci în ochii lumii, dar bogați în credință, ca moștenitori ai împărăției pe care el a promis-o celor care îl iubesc? Dar voi l-ați disprețuit pe cel sărac! Oare nu bogații sunt cei care vă asupresc și vă târăsc prin tribunale? Oare nu ei insultă numele cel sfânt care a fost invocat asupra voastră?” (*Iac 2,5-7*)

2.2. Cauzele sărăciei

În viziunea Bibliei, săracii sunt cu regularitate privilegiați de Domnul. Pe de altă parte, săracii sunt în mod natural victimele propriei lor neputințe din cauza condițiilor sociale de viață nedrepte. De aceea, cel sărac este numit deseori *cel nenorocit* (cf. *Prov 10,15*), el este văzut *cu ochi răi* de prietenii săi (cf. *Prov 14,20; 19,7*), este, pur și simplu, *uitat* de toți (cf. *Prov 9,15*) și, de aceea, este *timid* și nici *nu îndrăznește* nici măcar să-și ridice glasul în adunare (cf. *Prov 18,23*).

În paginile Noului Testament, apostolul Iacob ia apărarea celor săraci, dovedind încă o dată că numai cel sărac și obidit, cel care intră în adunarea celor bogați, este cel care îl ascultă acum. Apostolul Iacob arată o simpatie deosebită față de cei săraci, care nu sunt mai prejos cu nimic: „Căci dacă ar intra în adunarea voastră un om cu inel de aur, cu haine luxoase și ar intra și un sărac cu haine ponosite, iar voi v-ați uita la cel care poartă hainele luxoase și i-ați spune: „Luați loc aici”, iar celui sărac i-ați spune: „Tu stai acolo” sau: „Stai jos, la picioarele mele”, nu ați judeca în mintea voastră și nu ați deveni judecători cu gânduri perverse?” (*Iac 2,2-3*).

2.3. Săracii nedrepți

Biblia nu face un secret din faptul că cei săraci sunt deseori cauza de fărâmițare a comunității evreiești. De fapt, cauzele de fățarnicie creează în mod nedrept impresia că ei sunt cei obidiți. De aceea, este tot atât de adevărat că există săraci *rău intenționați* (cf. *Prov 28,3*) sau săraci *falseși* (cf. *Prov 13,7*). Există, de asemenea, săraci *nedrepți* (cf. *Sir 13,22*) sau săraci *orgolioși* (cf. *Sir 25,2*), care caută mereu propriul interes.

În paginile Noului Testament, evanghelistul Luca ne vorbește despre *cel bogat și ofranda văduvei* în parabola din 21,1-4. Nu știm ce să admirăm mai întâi, spiritul larg și generos al acelei bătrâne, care adunase cu greu doi bănuți, sau pe cei bogați, care ofereau numai *din prisosul lor*, doar de văzul lumii dimprejur. Bătrâna, despre care ne vorbește Mântuitorul, *a pus tot ce avea la viața ei*. Iată cum este deosebit de importantă intenția cu care dăruim ceva. Isus este atent și la acest lucru, mărunț la prima vedere, dar important în economia mântuirii. Această bătrână este cu adevărat *săracă cu duhul* (*Mt 5,3*),

dar este tot atât de adevărat și faptul că *această văduvă săracă a dat mai mult decât toți!* Este marea lecție pe care o reținem din această parabolă minunată.

2.4. *Ultimul cuvânt îl are Isus*

Într-adevăr, Isus Cristos a avut întotdeauna un cuvânt de mângâiere și de speranță la adresa celor săraci și neputincioși. El le reproșa discipolilor săi, spunându-le: „Pe săraci îi aveți (...) întotdeauna cu voi” (cf. *Mt* 26,11; *Mc* 14,7; *In* 12,8). Isus nu spune că ei *vor fi întotdeauna* sau *îi veți avea întotdeauna*, ci, pur și simplu, *îi aveți întotdeauna*, deci Isus vorbește la timpul prezent. Este vrednic de menționat, de asemenea, că respectiva formulă la timpul prezent revine de trei ori în Noul Testament, la diferiți evangheliști, ceea ce este un indiciu că nu avem nici o dovadă concretă ca să punem la îndoială cuvintele respective¹⁹. Isus nu face aici o omilie despre sărăcie, ci constată un fapt de fiecare zi, pe care îl dorește numaidecât schimbat. De fapt, această parabolă face parte din materialul dedicat re-evangelizării. A fost și este dorința dintotdeauna a Mântuitorului, ca noi să vestim cuvântul său eliberator celor săraci și obidiți, care au fost mereu în atenția sa (cf. *Mt* 11,5; *Lc* 4,18; 7,22). Adevărata bogăție se află numai în Isus Cristos, așa cum ne spune apostolul Paul, vorbind despre *nemărginita bogăție a lui Cristos* (cf. *Ef* 3,8). Numai această bogăție îl face pe om să fie puternic în interiorul său și drept înaintea lui Dumnezeu, chiar și atunci când este sărac²⁰.

3. Sărăcia în învățătura catolică: *Ecclesia in Europa*

Exortăția apostolică *Ecclesia in Europa* poate fi considerată una dintre ultimele luări de poziție ale Sfântului Părinte, din multe altele, în domeniul atât de spinos și dureros al sărăciei în lume. El pune accent, în acest document, pe sărăcia din lume, în diferitele ei forme, care bântuie tot mai puternic în Europa zilelor noastre. Pe de altă parte, asistăm la forme de manifestare inedite ale sărăciei și marginalizării umane, cărora omul, cu voia sau fără voia lui, cade victimă. Exortăția apostolică este un semn din atâtea altele că omul și problemele lui reale ocupă un loc important în preocupările actualului papă Ioan Paul al II-lea.

¹⁹ Acest lucru ne îndreptățește să credem că aceste cuvinte fac parte din *ipsissima verba Christi*, deci ne aflăm pe un teren foarte solid al tradițiilor evanghelice.

²⁰ „După avuția mării sale, să vă sprijine cu putere prin Spiritul său!”, este de părere apostolul Paul în *Ef* 3,16.

3.1. *A sluji evanghelia speranței*

În partea a II-a a capitolului al V-lea²¹, intitulat *A sluji evanghelia speranței*, documentul papal are ca *moto* următoarele cuvinte: „Cunosc faptele tale, dragostea, credința, mărinimia și statornicia ta” (*Ap* 2,19). Această parte, evident cu caracter social, are următoarele titluri: a) Mărinimia carității; b) A sluji omul în societate; c) Să ne decidem pentru caritate! În același context, sunt semnificative subtitlurile celui de al doilea capitol. Le redăm mai jos ca titlu informativ, pentru că ele vorbesc de la sine: a) A reda săracilor speranța; b) Adevărul căsătoriei și al familiei; c) A sluji evanghelia vieții; d) A construi o cetate demnă de om; e) Pentru o cultură a primirii.

Este de prisos să mai amintim că documentul papal subliniază cu deosebită vigoare faptul că nu trebuie să uităm nici măcar pentru o clipă de datorita noastră de a veni în ajutorul celor săraci. Aș putea spune că, pentru noi, astăzi, este o datorie creștină, așa cum ne îndeamnă și Sfântul Părinte, de a-i ajuta pe cei săraci și obidiți.

3.2. *Speranța, lucrul cel mai de preț*

Biserica vie nutrește o speranță mereu aprinsă în Isus Cristos, Cuvântul divin și etern al lui Dumnezeu, care întotdeauna a fost și e *în sânul Tatălui!* (cf. *In* 1,18). Biserica, căreia i se cere să redea săracilor speranța, are și puterea să realizeze acest lucru, deoarece Cristos e prezent, trăiește și lucrează în ea, el este mereu același ieri, astăzi și întotdeauna (cf. *Ev* 13,8). A-i primi și a-i sluji astăzi pe cei săraci înseamnă a-l primi și a-l sluji pe Cristos însuși (cf. *Mt* 25,40). Biserica, ce reprezintă comunitatea vie a credincioșilor, trebuie să arate întotdeauna o dragoste preferențială pentru cei săraci. Aceasta este o dimensiune necesară a condiției de creștin și a serviciului făcut evangheliei speranței. A-i iubi și a le aduce mărturie că toți sunt iubiți în mod egal de Dumnezeu înseamnă a recunoaște că persoanele valorează foarte mult, oricare ar fi condițiile lor economice, culturale și sociale în care se regăsesc, ajutându-le să valorifice toate posibilitățile lor.

Este necesar apoi să ne lăsăm interpelați și noi de fenomenul șomajului, care în numeroase țări din Europa constituie un grav flagel social. De acest fenomen complex sunt legate alte probleme ale vieții, cum ar fi, mai ales, aceea legată de fluxurile migratori de muncă mereu crescânde la nivel european. Cu alte cuvinte, cel sărac devine tot mai sărac, iar cel bogat devine tot mai bogat. Biserica este pusă în fața unor probleme noi și neprevăzute. I se

²¹ Voi urmări mai mult sau mai puțin textul exortației apostolice, atât pentru frumusețea textului în sine, cât și pentru îndemnurile pe care exortația apostolică le propune spre meditare tuturor credincioșilor.

cere, în primul rând, să amintească faptul că munca constituie un bun al tuturor cetățenilor, față de care întreaga societate trebuie să se implice. Propunând criteriile etice, care trebuie să conducă piața și economia muncii într-un respect scrupulos al centralității omului, Biserica nu va neglija niciodată dialogul creator cu politicienii, cu syndicatele și cu lumea ce oferă de lucru. Acest dialog trebuie să aibă drept scop construcția unei Europe fără frontiere, înțeleasă ca o comunitate vie de popoare și de persoane, o comunitate solidară în speranța creștină, fiind subiect al legilor de piață și preocupată îndeosebi de salvagardarea demnității omului și în rapoartele sale economice și sociale.

Documentul papal se ocupă în continuare de *pastorala celor bolnavi* și despre *folosința nedreaptă a bunurilor pământului*, atrăgând atenția că, pe lângă datoria de a conserva și a tutela natura înconjurătoare, omul trebuie să apere calitatea vieții persoanelor, pregătind generațiile viitoare la o colaborare conștientă în concordanță cu proiectul lui Isus Cristos. De aceea, se impune să servim *evanghelia speranței*, blocând prin aceasta îmbătrânirea și diminuarea populației, la care asistăm neputincioși în diferite părți ale Europei, care a devenit de mult, încet, dar sigur, interpreta unei *culturii a morții*. Este absolut de neînchipuit ca noi, în calitatea noastră de creștini, să aderăm la acest proiect al disperării, al tristeții și al neputinței. Creștinismul ne învață că trebuie să dăm dovadă de multă speranță în viață.

3.3. *Forme noi ale sărăciei moderne*

Exortația apostolică propune, în partea intitulată „pentru o cultură a primirii”, o temă deosebit de actuală pentru viața modernă a Bisericii. În primul rând, este fenomenul descurajant al *emigrării* tot mai generalizate, îndemnând Biserica să *primească* pe orice persoană, indiferent de națiunea și religia ei de origine. În felul acesta, se asigură și se încurajează *o ordine economică internațională mai dreaptă*, capabilă să promoveze o dezvoltare armonioasă a tuturor popoarelor. Pentru aceasta, este nevoie de o cultură matură a *primirii*, care, ținând cont de demnitatea persoanei umane, insistă asupra faptului de a se recunoaște fiecărui emigrat drepturile fundamentale, ca să nu devină victima represiunii și a abuzurilor altora.

Trebuie să i se ofere fiecărei persoane în parte posibilitatea de integrare responsabilă în țesutul social și cultural ale diverselor națiuni mai bogate. De aceea, Biserica e chemată să continue serviciile sale de *primire* și grija sa pastorală față de emigranți și refugiați. În acest context complicat, este repetată obligația pastorală față de emigranții catolici, în special, respectându-se cultura și tradițiile lor religioasă. În sfârșit, serviciul adus evangheliei cere ca Biserica, apărând cauza celor săraci și marginalizați, să ceară autorităților politice ale diverselor state și instituțiilor europene de a recunoaște

condițiile de refugiat sau emigrant pentru cei ce părăsesc propria patrie, constrânși s-o facă pentru diverse motive economice. Papa își încheie îndemnurile cu o rugăciune vie a Bisericii lui Cristos, care este de o frumusețe rară și cu referințe evidente la Europa de mâine: „Bucuriile și speranțele, tristețile și angoasele europenilor de azi, mai ales față de cei săraci și suferinzi, să fie asemenea bucuriilor și speranțelor tale, tristeților și angoaselor tale, și nimic din ceea ce este autentic uman să nu rămână fără ecou în inima ta!”

4. Sărăcia în lumea de astăzi

Sărăcia, care astăzi este atât de generalizată, răspândită în cele mai diverse medii și cunoscând forme felurite de manifestare, este imposibil să o despartă de viața omului. Aș spune că fiecare om este încercat din prima clipă a existenței sale de sărăcie sub toate formele ei de manifestare. Este sărac nevoiașul care se luptă zi de zi cu existența, este sărac, de asemenea, și cel care se gândește cu teroare la grija zilei de mâine, este sărac și cel căruia îi lipsește căldura sufletească a propriei familii, a prietenilor, a societății. Aici mă voi referi, în mod special, la sărăcia în țările balcanice și la materialul propus spre reflecție cu acest prilej de către Conferința Episcopală din sud-estul Europei, în cadrul tematicii: *Sărăcia: o provocare pentru Biserică*²².

4.1. Câteva date generale

Sărăcia este una dintre problemele cele mai grave ale timpului nostru. În timpurile moderne, sărăcia ia formele cele mai agresive, de la sărăcia materială la cea spirituală, trecând prin cele mai brutale manifestări de exprimare ale ei. Din cele 6 miliarde de oameni, câți sunt actualmente în lume, 2,8 trăiesc cu un minimum de doi dolari pe zi, în timp ce 1,2 miliarde de persoane se află în situația de a cheltui nici mai mult, nici mai puțin de un dolar pe zi. Opt copii dintr-o sută nu ajung la vârsta de cinci ani, ei murind înainte de această dată. Nouă băieți și paisprezece fete dintr-o sută nu merg niciodată la școală, îngroșând rândurile analfabeților. Acestea sunt doar câteva dintre datele cu adevărat triste și dezarmante, cu care lumea de azi este confruntată,

²² A fost un material oficial, intitulat *Nuove sfide per il cristianesimo*, propus de Conferința Episcopală din sud-estul Europei, care s-a întrunit la Belgrad la începutul lunii februarie 2004, pus la dispoziție participanților la această întâlnire și din care m-am inspirat în această parte a intervenției mele. Am preferat materialele propuse cu acest prilej pentru două motive: a) materialul respectiv a atins problema sărăciei într-o zonă care nu poate fi indiferentă țării noastre, în Balcani, ținut ce are atâtea asemănări și puncte comune cu situația politică de la noi; b) cauzele ce au dus la această sărăcie, sub formele cele mai diverse și mai brutale, sunt în mare măsură la fel, ceea ce trebuie să ne dea serios de gândit, pentru că este la mijloc o problemă de mentalitate comună.

ce dovedesc cât de ucigătoare este sărăcia. Este ucigătoare pentru mai multe cauze, care se manifestă astfel:

a) *corupția* este un fenomen generalizat în lumea de astăzi, dar în mod cu totul special prezentă în țările aflate în tranziție, devenind o problemă deosebit de actuală. Diferitele procese în tranziție, cum ar fi: sărăcia difuză, procesul de privatizare pe jumătate și însuși procesul general de reconstrucție a societății pe baze noi, au dus rapid la generalizarea procesului de corupție, la toate nivelurile și toate domeniile vieții sociale și politice, frânând o dezvoltare armonioasă și firească. Corupția favorizează o creștere forțată a nivelurilor sociale, în sensul că cei săraci devin și mai săraci, iar cei bogați devin și mai bogați. În plus, corupția îndepărtează posibili investitori străini și slăbește guvernul în toate componentele sale. Sectoarele care simt cel mai mult corupția sunt următoarele: *sănătatea, învățământul, justiția și Poliția*. Este vorba despre acele sectoare ce privesc îndeaproape și societatea românească.

b) *traficul de persoane umane*: atunci când este vorba de excluderea, marginalizarea sau vulnerabilitatea diverselor grupuri sociale, sărăcia este considerată de departe drept cauză fundamentală a acestui flagel al timpurilor moderne. În același timp, traficul de persoane umane este un factor care favorizează criminalitatea organizată și negarea oricărui drept al omului, mai ales cel al copilului, al bătrânilor sau al femeilor.

c) *negarea drepturilor omului*: sărăcia distruge toate aspectele existenței umane, cum ar fi cel politic, economic, social sau cultural. Influența negativă a sărăciei se referă la alte drepturi esențiale, cum ar fi dreptul la viață, la libertate, la demnitate, precum și dreptul de a avea un nivel adaptat de viață, dreptul la sănătatea fizică și mentală, dreptul la muncă etc.

d) *cultura sărăciei*: societatea românească, fie ea săracă sau bogată, fie în tranziție sau în dezvoltare, își creează propria cultură. Într-adevăr, cultura sărăciei este dată de răspunsul celor săraci la problemele importante ale vieții. Ea devine stilul de viață al lor și se referă la planul de viață ce se transmite din generație în generație pentru cei săraci și suferinzi. Cultura sărăciei tinde să se instaureze la noile generații, mai ales pentru motivul că ea are repercusiuni de neșters asupra copiilor, generația de mâine. De fapt, în felul acesta, se creează un adevărat cerc vicios. Copiilor le lipsește motivația pentru care să năzuiască la ceva mult mai înalt. Acest lucru explică de ce de cultura sărăciei depind chiar săracii, adică de voința, de motivațiile și deciziile ei, dar și de a se opune curentului și de a se strădui să iasă cât mai repede din acest cerc vicios. Răspunderea mare cade asupra statului, a societății, a Caritas-ului sau a tot felul de ONG-uri.

În general, prin termenul sărăcie se înțelege *sărăcie materială*, în care se află majoritatea cetățenilor. Ea se manifestă prin câștiguri lunare tot mai mici, deci insuficiente pentru necesitățile de fiecare zi, precum și în imposibilitatea de a găsi soluții de viață alternativă. Problema sărăciei a devenit de

mult extrem de serioasă, mai ales în țările aflate în procesul de tranziție, așa cum reiese și dintr-un studiu emis recent de Banca Mondială. Acest studiu face referință și la datele sărăciei din țările europene în tranziție; gradul de sărăcie era în anul 1988 de 2%, în timp ce în 1998 a crescut în mod dramatic la 21%. Gradul de sărăcie a crescut și în țara noastră, ajungând la cote alarmante. Dacă luăm în considerare persoana umană ca ființă socială, este mult mai important să ne gândim la răspândirea așa-numitei *sărăciei spirituale*. Ce se înțelege sub conceptul de sărăcie spirituală?

Sărăcia spirituală este de cele mai multe ori interiorizată, adică o formă de durată prezentându-se fie ca o urmare, fie drept cauza însăși a sărăciei materiale. Ea se manifestă, înainte de toate, ca o renunțare forțată la necesitățile secundare ale omului. De aceea, persoanele care lupă pentru supraviețuire, încetul cu încetul, dar sigur, renunță la trebuințele spirituale, ca, de exemplu, dreptul la educație, la cultură sau la diferite manifestări etc. Dat fiind că asemenea trebuințe spirituale sunt în mod curent neglijate, chiar și după un scurt timp, se constată o situație de blocaj, urmând imediat o degradare treptată a valorilor spirituale. Sărăcia spirituală nu depinde numai de starea materială a individului, ea depinde și îi lovește în egală măsură și pe cei avuți, ca și pe cei săraci. Acest fapt se datorează, în primul rând, faptului că societatea contemporană, cu toate aspectele ei pozitive, influențează enorm asupra înstrăinării persoanei umane și duce, mai degrabă sau mai târziu, la o schimbare a sistemului de valori, atât pentru persoane, cât și pentru grupuri sau comunități sociale. Aceasta este, de fapt, urmarea cea mai importantă a sărăciei spirituale.

La toate acestea, ce face sau ce ar trebui să facă Biserica? Ea trebuie, în primul rând, să individualizeze problemele care se pun, să exprime asupra lor o părere critică și, de asemenea, să acționeze în mod concret față de acest fenomen deosebit de periculos. Pentru Biserică va fi foarte important să promoveze valorile spirituale ale fraternității, ale iertării, ale reconcilierii și ale dragostei reciproce. Pe aceste teme, împreună cu alți factori de răspundere din societatea civilă, s-ar putea organiza simpozioane, convenții, cercetări sau studii educative.

Cuvântul Domnului, care ne cheamă la deplina libertate a fiilor lui Dumnezeu, continuă să ne împingă spre a fi fideli, după cuvintele evanghelistului Ioan 8,31-32: „Dacă rămâneți în cuvântul meu, veți fi cu adevărat discipolii mei; veți cunoaște adevărul, vă va face liberi”²³. Numai Cristos ne eliberează, numai dragostea sa.

²³ Prin ridicarea noastră dincolo de marginile minții firești, se lărgeste hotarul libertății noastre și este înlăturată sclavia sufletului amenințat de greșală. Cf. E. PASCAL, *Noul Testament*, Paris 1975, 357.

În mod deosebit, rolul Bisericii în dragoste se impune în mod prioritar, el se răsfrânge în câmpul dezvoltării societății civile. Rolul Bisericii în procesul de educație rămâne indiscutabil²⁴. Este semnificativ de subliniat faptul că sărăcia scade direct proporțional cu creșterea nivelului de educație, sănătate și justiție.

4.2. Educația copiilor, șansa pentru viitor

Copiii și tineretul sunt șansa noastră de mâine, de modul în care ne interesăm de viitor depinde șansa noastră în mod sigur. De aceea, nu trebuie să neglijăm nici un efort când este vorba de copii și tineret, pentru că tot ceea ce facem este pentru noi de mare ajutor în ziua de mâine.

Timpul tinereții înseamnă o perioadă a căutărilor, a schimbărilor de tot felul, a rolurilor sociale bine definite și al preluării responsabilităților ce revin fiecăruia. Evenimentele din perioada trecută a copilăriei au exercitat asupra lor o influență covârșitoare, așa că vor rămâne urmări ce vor influența generații de acum încolo.

Scăderea masivă a valorilor familiei, astfel, majoritatea părinților depun eforturi susținute pentru a-și menține familia în limitele cerute de necesități. Atmosfera în familii, în schimb, este îngreunată de *lipsa continuă a mijloacelor financiare, de tot felul de conflicte interne, de starea nesigură sau chiar amenințătoare la fiecare pas*. Părinții sunt stresați și, ca atare, confuzi din cauza schimbărilor rapide și neputincioși să abordeze noile situații, pe care adesea le primesc ca pe un sentiment de vină. Copiii simt că propriii părinți sunt foarte tensionați, nu mai pot pentru că problemele se adună într-una și nu mai găsesc vreme pe care să o dedice educației propriilor copii.

4.3. Rolul Bisericii în viitor

Se impune o nouă evanghelizare a membrilor Bisericii²⁵, se impune din nou un *duc in altum* hotărât, adică Biserica să prindă tot mai mult conștiință de datoriile ce-i revin, punându-se în slujba lor. Voci tot mai numeroase din societatea românească strigă neîncetat după mai multă înțelegere, dragoste, credință și speranță. Activitatea Bisericii Catolice în câmpul doctrinei sociale sau, în sensul mai restrâns al cuvântului, în câmpul sărăciei generalizate

²⁴ Persoanele sărace în România, ca, de altfel, în țările balcanice, sunt următoarele:
– persoanele cele mai sărace sunt persoanele în etate superioară vârstei de 65 ani de viață, precum și copiii în vârstă de 7 și 14 ani;

– șomerii;
– persoanele ocupate în industrie.

²⁵ Îmi amintesc cum, cu ocazia unei emisiuni *Credo*, cu ani în urmă, un episcop ortodox susținea că poporul român nu are nevoie de *re-evanghelizare*, pentru că el, spre deosebire de alte popoare ale Europei, s-a născut creștin. Era teza sa.

ar putea fi susținută de diferite proiecte ale statului, conform principiului *subsidiarității*²⁶. Principiul subsidiarității favorizează acțiunea directă și creatoare specifică geniului uman neîngrădit. Oricât de binevoitor ar fi statul și oricâte eforturi ar face el, rămâne totuși deficitar sub două aspecte. Mai întâi, Statul așa-zis *asistențial*, ce nu dă puțința ca individul să se manifeste responsabil, concentrând în mâinile sale totul, duce la irosirea unor energii umane importante, la creșterea exagerată a aparatului statal, dominat mai mult de logică birocratică decât de preocuparea de a-i sluji pe destinatari și, implicit, la o creștere enormă a cheltuielilor. În al doilea rând, la acestea se adaugă și faptul că adesea anumite nevoi umane cer un răspuns care să nu fie numai de ordin material, ci care să poată percepe cerințele omului mai profund²⁷.

Principiul subsidiarității, văzut în această perspectivă, capătă, desigur, o dimensiune nouă și cu urmări practice imediate. El îl eliberează pe om, redându-i libertatea și spiritul său căutător, de ființă vie formată din trup și din suflet, adică din materie și spirit. Tocmai de aceea, Biserica Catolică a respins întotdeauna orice formă de totalitarism, fie de stânga, fie de dreapta, fie politic, fie economic, fie cultural. Biserica ar deveni partenerul prin excelență al statului aflat într-un dialog creator cu Biserica prin intermediul unei adevărate rețele sociale la nivel național, regional sau local. În această pluralitate de voci, Bisericii îi revine un rol de partener, care ar crește nespuse de mult în ceea ce privește instituțiile statale, cum ar fi educația, sănătatea, asistența socială. Biserica își pune în mod voit experiența sa bimilenară, în special în domeniul caritativ, care este un atribut prin excelență al Bisericii. Biserica este Biserică datorită *carității*²⁸, de aceea, Biserica devine parte constitutivă a societății civile²⁹. Pentru acest motiv, ea se autodefinește ca o societate care:

²⁶ Principiul subsidiarității promovează prin însăși natura sa descentralizarea la nivel de acțiune și federalismul la nivel de gândire și structurare socială. Cu alte cuvinte, ceea ce persoana umană poate realiza prin forțele și activitatea sa proprie pentru a fi de folos celorlalți nu trebuie în nici un caz împiedicată. Papa Ioan Paul al II-lea definea noțiunea de subsidiaritate în următorii termeni: „o societate de ordin superior nu trebuie să intervină în viața internă a unei societăți de ordin inferior, privând-o de competențele ei, ci trebuie, mai degrabă, să o susțină la nevoie și să o ajute să-și coordoneze acțiunea cu acțiunea altor elemente ce compun societatea, în vederea binelui comun”, *Centesimus Annus*, 48.

²⁷ Cf. CA 48.

²⁸ În *Scrisoarea a treia a sfântului Ioan* ne este prezentată această idee fundamentală a creștinismului: *1In* 3,17; 4,7.12.20-21; 5,1 etc. Modelul acestei dragoste este Cristos însuși pentru om: *In* 13,34ș.u.; 15,12ș.u.; este semnul unirii noastre cu Dumnezeu: *1In* 2,10-11; 3,10.14; 4,7.

²⁹ Posibili parteneri ai Bisericii în câmpul social ar putea fi:

- experții cu orientare umanitară;
- instituțiile adecvate ale statului, fie la nivel central, fie local, mai ales în câmpul învățământului, al sănătății și a culturii;
- donatorii, în primul rând organizațiile internaționale umanitare;
- anumite persoane calificate în acest scop.

a) este în continuă schimbare; b) își definește doctrina ei socială; c) definește cu claritate propriul rol în activitățile umanitare; d) ajută ca resursele să ajungă acolo unde trebuie, adică identifică cauzele adevăratei sărăcii.

Mai mult, Biserica viitorului trebuie să fie angajată mereu în apărarea statutului social și economic al propriilor credincioși, pentru a nu li se da posibilitatea de a-și abandona pământul natal și a migra spre necunoscut, așa cum s-a întâmplat de atâtea ori în istorie și de care sunt legate amintiri dintre cele mai dureroase. De semnalat grupele vulnerabile ale societății în tranziție: a) bătrânii și personale bolnave; b) șomerii; c) copiii și tinerii; d) săracii; e) familiile numeroase.

Cu alte cuvinte, secolul care a început deja va fi cu siguranță un secol social, în care Biserica va avea de spus un cuvânt foarte important. Se poate afirma că, potrivit învățăturilor sale vetero și neo-testamentare, Bisericii, pe baza principiului *subsidiarității*, îi revine un rol crescând în societate. Mulți privesc deja de pe acum la noi cu multe speranțe. Suntem noi pregătiți pentru aceasta?